

N:o 109.

Af herr **D. Holmgren**, *angående ändring af 37 och 114 §§
regeringsformen.*

Svenska adeln har haft sin tid, sin uppgift och sitt berättigande. De små i samhället, alltid i behof af beskydd, voro dubbelt värnlösa under näfrättens dagar, då plundringståg stämplades såsom berömvärda bedrifter, och rof var välfången egendom. Ej underligt, om under sådana förhållanden de, som voro mäktiga nog att värna och försvara de öfriga samhällsmedlemmarna, hedrades framför dessa.

Förflytta vi oss från denna aflägsna tid eller tiden för adelns uppkomst fram till midten af 1600-talet, då adeln anses ha innehaft $\frac{5}{6}$ af Sveriges jord och den onekligen hade sina mest lysande dagar, var då visserligen dess uppgift mera mångsidig, men det är dock förnämligast den krigiska bedriften, som skänker den de stora belöningarna och ger den dess berättigande. Dessa voro, som det då hette, »en loflig och billig erkänsla af adelns förtjänster emot riket under förflutna krig.» Men äfven på den tiden gjorde adeln landet i sin helhet mycken skada, hvarför det också med fog har blifvit sagdt, att hvad adeln vann, det förlorade de öfriga samhällsklasserna och riket i sin helhet. Särskildt bönderna fingo tjänstgöra såsom fotställning åt det upphöjda adelsståndet, hvarför adelns storhetstid varit för den svenske bonden en lång och svår pinohistoria. All den adliga storheten grundade sig emellertid *då* fortfarande på verkliga, om än mycket öfverskattade krigiska förtjänster om fäderneslandet.

Nu däremot, i den allmänna värnpliktens århundrade, då äfven fattighjonets son har sig tilldelad den uppgiften att liksom adeln i forna dagar »våga sin hals för kungens och landets fred» och adeln sålunda

icke längre företrädesvis, långt mindre ensam har åliggandet att värna riket, nu böra också de på detta åliggande hvilande företrädesrättigheterna upphöra. Adelskapet har numera blifvit en institution, som öfverlevvat sig själf, och hvarje försök att återupplifva detsamma skall befinnas lika så fruktlöst som att blåsa in nytt lif i död man. Kort sagdt, adeln har icke längre någon särskild samhällsuppgift, adelskapet bör därför fortast möjligt afskaffas. En sådan reform skall jämte många andra mera uppenbara fördelar äfven undanskaffa ur samhället en social otrefnad, som visserligen numera icke kännes fullt så besvärande som i forna dagar, men som dock tillräckligt ofta gör sig gällande, så att ingen går säker att ej vid ett eller annat tillfälle råka ut för densamma. Reformen skall vara till gagn för adeln själf i så måtto, som den skall drifva den att öfvergifva storhetsidéerna och inbjuda den att föra ett enklare och ekonomiskt mindre betungande lefnadssätt. Denna sistnämnda förändring skall äfven för de öfriga samhällsklasserna verka välgörande och befriande. Ty så, som det nu är, drager adelslyxen med sig den byråkratiska lyxen och medelklassens lyx. En hvar följer efter så godt han kan.

Man får emellertid stundom höra den invändningen emot adelskapets afskaffande: hvarför lägga vikt härpå, då adeln ändock förlorat nästan alla sina företrädesrättigheter och sålunda faktiskt upphört att finnas till? Och sant är visserligen, att de privilegier, som adeln med stöd af några föräldrade lagbestämmelser ännu anser sig kunna göra anspråk på, verkligen icke äro synnerligen många.

Den 19 mars 1878 beslöt ridderskapet och adeln att låta utarbeta en fullständig utredning rörande de adeliga privilegier, som ännu borde anses äga gällande kraft. En sådan utredning verkställdes också af Hans H:son Wachtmeister, sedermera finansminister, och trycktes 1886. Adelns särskilda privilegier uppgifvas här vara inalles 16. Såsom exempel på dessa företrädesrättigheter må anföras:

- 1) att adelsman ej får häktas på blotta misstankar;
- 2) att adelsmännens arfsfrågor skola behandlas af hofrätten;
- 3) att adelsman äger rätt att tillbörligen äga och näpsa sina frälsebönder;
- 4) att orkeslösa besutna adelsmän, om de så vilja, äga rätt att kalla huspredikanter o. s. v.,

allt tämligen obetydliga rättigheter, som, om de ännu kunna anses äga någon betydelse, antagligen skulle ha sin förnämsta vikt däruti

att de kunna verka sammanhållande mellan adeln och utmanande gent emot de öfriga medborgarna.

Tidsenligt är, att regeringen snarast möjligt ger adeln anledning att själfmant afsäga sig dessa små fragment af sina fordom stora företrädesrättigheter. Redan i slutet af 1700-talet afsade sig den franska adeln sina privilegier, ett steg, som var mycket mera betydelsefullt och mycket mera själfupppoffrande än det, hvarom här är fråga. Denna den franska adelns högsinhet skall, så länge mänsklig historia finnes, stå som ett lysande föredöme på hängifvenhet för fosterlandet. Detta stordåd blef, som bekant, ej utan sina viktiga följder, ty den entusiasm, som under revolutionstiden gaf den franska nationen kraft till alla sina hjälte-dåd, hade sin källa i den likställighet som inleddes med det afskaffande af alla fäderneärfda rättigheter, för hvilket den franska adeln gick i spetsen. Är det då möjligt, att den svenska adeln icke nu, mer än 100 år senare, skulle, om anledning därtill gifves, med förtjusning afsäga sig sina obetydliga företrädesrättigheter, om den därigenom kunde skänka det svenska samhället den endräkt och den goda medborgareanda, som är i kritiska tider värd mer än 100 bataljoner soldater, ja, som i själfva verket icke kan af något annat ersättas? Icke blott från Frankrike utan för öfrigt äfven från Preussen, som så ofta och allt för ofta sättes såsom en mönsterstat för vårt land, har man historiska bevis, som tydligt ådagalägga, hvad den entusiasm, hvarom här är fråga, kan åstadkomma. I början af förra århundradet låg Preussen slaget till marken och hade framför sig ett befrielsekrig, som skulle taga i anspråk hvarje manlig arm och hvarje manlig sena. Man insåg då — klokt nog — att det var lönlöst att börja detta befrielsekrig, om man ej dessförinnan borttagit adelns mest tryckande företrädesrättigheter.

Härmed torde vara nog yttradt om de obetydliga privilegier, som den svenska adeln med stöd af gamla författningar ännu möjligen kan anses hafva kvar. Men om dessa privilegier för adeln själf äro af ringa värde, äro däremot *de* så mycket större, hvilka adeln ännu äger på grund af häfd och till stor del *i uppenbar strid emot gällande lag och författning*.

Enligt 1809 års grundlag skall vid alla befordringar afseende fästas *endast å de sökandes förtjänst och skicklighet, men icke å deras börd*. Detta grundlagsstadgande har under det förflutna århundradet blifvit på ett, lindrigast sagdt, mycket vårdslöst sätt tillämpadt. Så har det varit och så kommer det nog också i den närmaste framtiden att blifva, om

ej kraftiga åtgärder vidtagas för att bringa grundlagsstadgandet till efterlefnad.

Verkställer man en flyktig granskning af förhållandena, sådana de nu äro, och börjar uppifrån, så befinnes det till en början, att vid hofvet i regeln endast användes adelsmän. Detta kan synas tämligen betydelselöst, men är det verkligen icke. Ty det är verkligen ej utan betydelse, hvilka de personer äro, som dagligdags omgifva konungens person. Särskildt har detta sin stora vikt i ett sådant land som Sverige, hvars monarki, man må säga hvad man vill, dock ej är så alldeles konstitutionell.

Om vi gå vidare till befordringarna inom armén, finna vi här missförhållanden, som äro så ofta påpekade och väl kända, att det här är öfverflödigt att länge dröja vid dem. Huru ofta har ej hofjänst fått utgöra merit för militär befordran, men den borde naturligtvis ej vara det, ty den taktiska skicklighet, som kommer till användning i hofintrigerna, är naturligtvis af helt annat slag än den som erfordras på slagfältet.

Den som vill öfvertyga sig om, huru det ännu i detta nådens år 1904 står till med befordringsförhållandena inom armén, han bör endast taga för sig statskalendern och se, huru fullständigt man förstått att mota bort alla ofrälse från Svea lifgarde. Vid Lifgardet till häst äger nästan samma förhållande rum. Huru öfverensstämmer detta med det snart 100-åriga grundlagsstadgandet? Naturligtvis icke alls. Här är hvarken mer eller mindre än ett oupphörligt upprepadt grundlagsbrott, för så vidt man icke kan påstå, att adelsmän äro mera skickliga att vara officerare än ofrälse.

Men känd sak är så god som vittnad, och hvar och en som med vaken blick följer, hvad som föregår omkring honom, kan alltjämt iakttaga, huru adelsmän knuffas fram, liksom om grundlagens bud innebure i första rummet afseende på de sökandes börd och i andra rummet på förtjänst och skicklighet. Det behöfves icke mera än att en adelsman i ekonomiskt afseende grundligt misslyckats i sitt borgerliga värf, för att man anser sig skyldig att skaffa honom en plats och göra honom till domänintendent, brännvinsöfverkontrollör, eller hvad helst man nu kan hitta på.

I denna lilla flyktiga öfverblick kan jag ej neka mig nöjet att påpeka, hurusom Riksdagen själf tänder rökoffer på bördshögfärdens altare, då den enligt sin arbetsordning för Riksdagens medlemmar behåller de adeliga titlarne, men icke använder de förvärfvade. Hans excellens stats-

ministern skall sålunda, om han i framtiden kommer att tillhöra riksdagen äfven efter det han frånträdt sin befattning såsom rikets främste ämbetsman, i Riksdagen heta blott och bart herr Boström, men hvilken ung friherre eller grefve som helst skall behålla sin ärfda titel. Kan manne Riksdagen själf i detta fall anses rätta sig efter andemeningen uti det ifrågavarande, meranämnda grundlagsstadgandet från 1809?

För att råda bot på alla dessa och många andra här ej berörda missförhållanden, som äro ägnade att sätta börd i stället för duglighet och därigenom försvaga samhället, finnes endast ett verksamt botemedel, nämligen adelskapets afskaffande. Må det svenska samhället så tydligt som möjligt säga ifrån, att det hädanefter, de svenska medborgarne emellan, ej erkänner några som helst på börd beroende företrädesrättigheter.

På grund af hvad jag här ofvan anfört, får jag föreslå:

1) att Riksdagen för sin del beslutar sådan ändring af 37 § i regeringsformen, att inga adelsutnämningar och intet tilldelande af friherrlig och greflig värdighet hädanefter må äga rum;

2) att Riksdagen uppdrager åt regeringen att träffa lämpliga mått och steg, som kunna leda till sådan ändring af 37 och 114 §§ i regeringsformen, att alla på börd beroende adeliga privilegier *fullständigt* afskaffas.

Stockholm den 28 januari 1904.

David Holmgren.